

Et ideo alii dixerunt, quod hoc nomen *persona* in divinis significat simul essentiam, & relationem. Quorum quidam dixerunt, quod significat essentiam in recto, & relationem in obliquo: quia persona dicitur, quasi per se una; unitas autem pertinet ad essentiam; quod autem dicitur per se, implicat relationem obliquam. Intelligitur enim Pater per se esse, quasi relatione distinctus à Filio. Quidam vero dixerunt è converso, quod significat relationem in recto, & essentiam in obliquo: quia in definitione personæ natura ponitur in obliquo: & isti propinquius ad veritatem accesserunt.

Ad evidentiam igitur hujus quæstionis considerandum est, quod aliquid est de significatione minus communis, quod tamen non est de significatione magis communis: rationale enim includitur in significatione hominis, quod tamen non est de significatione animalis. Unde aliud est querere de significatione animalis, & aliud est querere de significatione animalis quod est homo. Similiter aliud est querere de significatione hujus nominis *persona* in communi, & aliud de significatione personæ divinæ. Persona enim in communi significat substantiam individuum rationalis naturæ, ut dictum est (art. 1. hujus quæst.). Individuum autem est quod est in se indistinctum, ab aliis vero distinctum. Persona igitur in quacumque natura significat id quod est distinctum in natura illa: sicut in humana natura significat hæc carnes, hæc ossa, & hanc animam; quæ sunt principia individuanti hominem: quæ quidem, licet non sint de significatione personæ, sunt tamen de significatione personæ humanæ. Distinctio autem in divinis non fit nisi per relationes originis, ut dictum est supra (quæst. xxviii. art. 2. & 3.). Relatio autem in divinis non est sicut accidens inhaerens subiecto, sed est ipsa divina essentia; unde est subsistens, sicut essentia divina subsistit. Sicut ergo Deitas est Deus, ita paternitas divina est Deus Pater, qui est persona Divina. Persona igitur divina significat relationem ut subsistentem.

Et hoc est significare relationem per modum substantiæ, quæ est hypostasis subsistens in natura divina; licet subsistens in natura divina non sit aliud quam natura divina. Et secundum hoc verum est quod hoc nomen *persona* significat relationem in recto, & essentiam in obliquo; non tamen relationem, in quantum est relatio, sed in quantum significatur per modum hypostasis. Similiter etiam significat essentiam in recto, & relationem in obliquo, in quantum essentia idem est quod hypostasis. Hypostasis autem significatur in divinis ut relatione distincta. Et similiter relatio per modum relationis significata cadit in ratione personæ in obliquo. Et secundum hoc etiam dici potest, quod hæc significatio hujus nominis

persona non erat percepta ante hæreticorum calumniam. Unde non erat in usu hoc nomen *persona* nisi sicut unum aliorum ablatorum; sed postmodum accommodatum est hoc nomen *persona* ad standum pro relativo ex congruentia suæ significationis, ut scilicet hoc quod stat pro relativo, non solum habeat ex usu, ut prima opinio dicebat, sed etiam ex significatione sua.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc nomen *persona* dicitur ad se, non ad alterum: quia significat relationem non per modum relationis, sed per modum substantiæ, quæ est hypostasis. Et secundum hoc Augustinus dicit, quod significat essentiam, prout in Deo essentia est idem cum hypostasi: quia in Deo non differunt quod est, & quo est.

Ad secundum dicendum, quod *quis* quandoque querit de natura, quam significat definitio, ut cum queritur, quid est homo? & responderetur, animal rationale mortale. Quandoque vero querit suppositum, ut cum queritur, quid natat in mari? & responderetur, piscis. Et sic querentibus, quid tres, responsum est, tres personæ.

Ad tertium dicendum, quod in intellectu substantiæ individua, id est distincta, vel incommunicabilia, intelligitur in divinis relatio, ut dictum est (in corp. art.).

Ad quartum dicendum, quod diversa ratio minus communium non facit æquivocationem in magis communi. Licet enim sit alia propria definitio equi, & alini; tamen univocantur in nomine animalis, quia communis definitio animalis convenit utrique. Unde non sequitur quod, licet in significatione personæ divinæ contineatur relatio, non autem in significatione angelicæ personæ, vel humanæ, quod nomen personæ æquivoce dicatur. Licet nec etiam dicatur univoce, cum nihil univoce de Deo dici possit, & de creaturis, ut supra ostentum est (quæst. xlii. art. 5.).

QUÆSTIO XXX.

De pluralitate personarum in divinis.

in quatuor articulis divisa.

Deinde queritur de pluralitate personarum: & circa hoc queruntur quatuor. Primo, utrum sint plures personæ in divinis. Secundo, quot sint. Tertio, quid significant termini numerales in divinis. Quarto, de communitate hujus nominis *persona*.

Ad primum dicendum, quod proprietates absolute in divinis, ut bonitas, & sapientia, non opponuntur ad invicem, unde neque realiter distinguuntur. Quamvis ergo eis conve-

ARTICULUS I.

173

Utrum sit ponere plures personas in divinis.

I. dist. 11. art. 4. & 5. & IV. cons. cap. v. & xxv. & po. quæst. ix. ar. 5. & op. 11. c. l. & quod. vii. quæst. 111. art. 1.

AD primum sic proceditur. Videtur quod non sit ponere plures personas in divinis. *Persona enim est rationalis naturæ individua substantia.* Si ergo sunt plures personæ in divinis, sequitur quod sint plures substantiæ: quod videtur hæreticum.

2. Præterea. Pluralitas proprietatum abolutarum non facit distinctionem personarum neque in Deo, neque in nobis. Multo igitur minus pluralitas relationum. Sed in Deo non est alia pluralitas nisi relationum, ut supra dictum est (quæst. xxviii. art. 3.). Ergo non potest dici, quod in Deo sint plures personæ.

3. Præterea. Boetius (in Lib. I. de Trinitate med.) dicit de Deo loquens, quod *hoc vere unum est in quo nullus est numerus.* Sed pluralitas importat numerum. Ergo non sunt plures personæ in divinis.

4. Præterea. Ubicumque est numerus, ibi est totum, & pars. Si igitur in Deo sit numerus personarum, erit in Deo ponere totum, & partem: quod simplicitati divinæ repugnat.

Sed contra est quod dicit Athanasius (in suo symbolo fidei): *Alia est persona Patris, alia Filii, alia Spiritus Sancti.* Ergo Pater, & Filius, & Spiritus Sanctus sunt plures personæ.

Respondeo dicendum, quod plures esse personas in divinis sequitur ex præmissis. Ostentum est enim supra (art. 4. quæst. præc.) quod hoc nomen *persona* significat in divinis relationem ut rem subsistentem in natura divina. Supra autem habitum est (quæst. xxviii. art. 1. 3. & 4.) quod sunt plures relationes reales in divinis: unde sequitur quod sint plures res subsistentes in divina natura. Et hoc est esse plures personas in divinis.

Ad primum ergo dicendum, quod substantia non ponitur in definitione personæ, secundum quod significat essentiam, sed secundum quod significat suppositum: quod pater ex hoc quod additur *individua*. Ad significandum autem substantiam sic dictam habent Greci nomen hypostasis. Unde sicut nos dicimus tres personas, ita ipsi dicunt tres hypostases. Nos autem non convenimus dicere tres substantias, ne intelligerentur tres essentia: propter nominis æquivocationem.

Ad secundum dicendum, quod proprietates absolute in divinis, ut bonitas, & sapientia, non opponuntur ad invicem, unde neque realiter distinguuntur. Quamvis ergo eis conve-

S. To. Oper. Tom. I.

niar subsistere, non tamen sunt plures res subsistentes, quod est esse plures personas. Proprietates autem absolute in rebus creatis distinguuntur, ut abelo, & dulcedo; sed proprietates relative in Deo & subsistunt, & realiter ad invicem distinguuntur, ut supra dictum est (quæst. xxviii. art. 3.) Unde pluralitas talium proprietatum sufficit ad pluralitatem personarum in divinis.

Ad tertium dicendum, quod à Deo propter summam unitatem, & simplicitatem excluditur omnis pluralitas absolute dictorum, non autem pluralitas relationum, quæ relationes prædicantur de aliquo ut ad alterum. Et sic compositionem in ipso, de quo dicuntur, non important, ut Boetius in eodem Libro docet.

Ad quartum dicendum, quod numerus est duplex; scilicet numerus simplex, vel absolutus, ut duo, & tria, & quatuor; & est numerus qui est in rebus numeratis, ut duo homines, & duo equi. Si igitur in divinis accipiatur numerus absolute, sive abstracte, nihil prohibet in eo esse totum, & partem; & sic non est nisi in actione intellectus nostri: non enim numerus absolutus à rebus numeratis est nisi in intellectu. Si autem accipiatur numerum, prout est in rebus numeratis, sic in rebus quidem creatis unum est pars duorum, & duo trium, ut unus homo duorum, & duo trium; & sic non est in Deo, quia tantus est Pater, quanta tota Trinitas, ut infra patebit (quæst. xlii. art. 1. & 4.)

ARTICULUS II.

174

Utrum in Deo sint plures persona quam tres.

Inf. quæst. xxxi. art. 1. & quæst. xli. art. 6. & l. dist. x. art. 5. & IV. cons. cap. xlii. & xxvi. & po. quæst. ix. art. 9. & opus. 11. cap. lvi. & lx.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod in Deo sint plures personæ quam tres. Pluralitas enim personarum in divinis est secundum pluralitatem proprietatum relativarum, ut dictum est (art. præc.). Sed quatuor sunt relationes in divinis, ut supra dictum est (quæst. xxviii. art. 4.) scilicet paternitas, filiatio, communis spiratio, & processio. Ergo quatuor personæ sunt in divinis.

2. Præterea. Non plus differunt natura à voluntate in Deo quam natura ab intellectu. Sed in divinis est alia persona quæ procedit per modum voluntatis, ut amor, & alia quæ procedit per modum naturæ, ut filius. Ergo est etiam alia quæ procedit per modum intellectus, ut verbum, & alia quæ procedit per modum naturæ ut filius; & sic iterum sequitur quod non sunt tantum tres personæ in divinis.

X

3. Præ-

indivisam; cum dicimus, Persona est una, significat personam indivisam; cum dicimus, Personæ sunt plures, significantur illæ personæ, & indivisio circa unamquamque earum: quia de ratione multitudinis est quod ex unitatibus confertur.

Ad primum ergo dicendum, quod unum, cum sit de transcendentibus, est communius quam substantia; & quam relatio, & similiter multitudo. Unde potest stare in divinis & pro substantia, & pro relatione, secundum quod competit his quibus adiungitur. Et tamen per huiusmodi nomina supra essentiam, vel relationem, additur ex eorum significatione propria negatio quædam divisionis, ut dicitur est (in corp. art. & loc. ibi cit.).

Ad secundum dicendum, quod multitudo quæ ponit aliquid in rebus creatis, est species quantitatis, quæ non transmittitur in divinam prædicationem, sed tantum multitudo transcendens, quæ non addit supra ea de quibus dicitur, nisi in divisionem circa singula. Et talis multitudo dicitur de Deo.

Ad tertium dicendum, quod unum non est remotivum multitudinis, sed divisionis, quæ est prior secundum rationem quam unum, vel multitudo. Multitudo autem non remouet unitatem, sed remouet divisionem circa unum quodque eorum ex quibus constat multitudo. Et hæc supra exposita sunt (quæst. x1. art. 2.) cum de divina unitate ageretur.

Sciendum tamen est, quod auctoritates in oppositum induta non probant sufficienter propositum. Licet enim pluralitate excludatur solitudo, & unitate deorum pluralitas; non tamen sequitur quod his nominibus hoc solum significetur. Albedine enim excluditur nigredo; non tamen nomine albedinis significatur sola nigredinis exclusio.

ARTICULUS IV. 176.

Utrum hoc nomen persona possit esse commune tribus personis.

I. dist. xxv. art. 3. & pot. quæst. viii. art. 3. ad 11. & quæst. 1x. art. 4. ad 4.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod hoc nomen persona non possit esse commune tribus personis. Nihil enim est commune tribus personis nisi essentia. Sed hoc nomen persona non significat essentiam in recto. Ergo non est commune tribus.

2. Præterea. Commune opponitur incommunicabili. Sed de ratione personæ est quod sit incommunicabilis, ut patet ex definitione

(a) Ita Nicolaius. Al. Et utrumque. (b) Ita Alcan. aliique vetustis codd. quibus concinit Nicolaius. Edidit plurimi essendi.

Richardi de Sancto Victore supra posita (quæst. xxix. art. 3. ad 4.) Ergo hoc nomen persona non est commune tribus.

3. Præterea. Si est commune tribus, aut ista communitas attenditur secundum rem, aut secundum rationem. Sed non secundum rem, quia sic tres personæ essent una persona; nec iterum secundum rationem tantum, quia sic persona esset universale. In divinis autem non est universale, nec etiam particulare, neque genus, neque species, ut supra ostensum est (quæst. 111. art. 5.) Non ergo hoc nomen persona est commune tribus.

Sed contra est quod dicit Augustinus VII. de Trin. (cap. iv. & seqq. & Lib. V. cap. ix. in fin.) quod cum quaeretur, quid tres, responsum est, tres personæ, quia commune est eis id quod est personæ.

Respondeo dicendum, quod ipse modus loquendi ostendit, hoc nomen persona tribus esse commune, cum dicimus tres personas; sicut cum dicimus tres homines, ostendimus, hominem esse commune tribus. Manifestum est autem quod non est communitas rei, sicut una essentia communis est tribus: quia sic sequeretur unam esse personam trium, sicut essentia est una.

Qualis autem sit communitas, investigantes diversimode locuti sunt. Quidam enim dixerunt, quod est communitas negationis, propter hoc quod in definitione personæ ponitur incommunicabilis. Quidam autem dixerunt, quod est communitas intentionis, eo quod in definitione personæ ponitur individuum: sicut si dicatur, quod esse speciem est commune equo, & bovi. (a) Sed utrumque horum excluditur per hoc quod nomen personæ non est nomen negationis, neque intentionis, sed est nomen rei.

Et ideo dicendum est, quod etiam in rebus humanis hoc nomen persona est commune communitate rationis, non sicut genus, vel species, sed sicut individuum vagum. Nomina enim generum, vel specierum, ut homo, vel animal, sunt imposita ad significandum ipsas naturas communes, non autem intentiones naturarum communium, quæ significantur his nominibus genus vel species. Sed individuum vagum, ut aliquis homo, significat naturam communem cum determinato modo (b) existendi, qui competit singularibus, ut scilicet sit per se subsistens distinctum ab aliis. Sed in nomine singularis designati significatur determinatum distinguens, sicut in nomine Socratis hæc caro, & hoc os. Hoc tamen interest quod aliquis homo significat naturam, vel individuum ex parte naturæ cum modo existendi.

tendi, qui competit singularibus; hoc autem nomen persona non est impositum ad significandum individuum ex parte naturæ, sed ad significandum rem subsistentem in tali natura. Hoc autem est commune secundum rationem omnibus personis divinis ut unaqueque earum subsistat in natura divina distincta ab aliis. Et sic hoc nomen persona secundum rationem est commune tribus personis divinis.

Ad primum ergo dicendum, quod ratio illa procedit de communitate rei.

Ad secundum dicendum, quod licet persona sit incommunicabilis, tamen ipse modus existendi incommunicabiliter potest esse pluribus communis.

Ad tertium dicendum, quod licet sit communitas rationis, & non rei; tamen non sequitur quod in divinis sit universale, vel particulare, vel genus, vel species: tum quia neque in rebus humanis communitas personæ est communitas generis, vel speciei: tum quia personæ divinæ habent unum esse: genus autem, & species, & quodlibet universale prædicatur de pluribus secundum esse differentibus.

QUÆSTIO XXXI.

De his quæ ad unitatem, vel pluralitatem pertinent in divinis.

in quatuor articulis divisæ.

Post hæc considerandum est de his quæ ad unitatem, vel pluralitatem pertinent in divinis: & circa hoc quaeruntur quatuor.

Primo, de ipso nomine Trinitatis.

Secundo, utrum possit dici: Filius est alius à Patre.

Tertio, utrum dictio exclusiva, quæ videtur alienitatem excludere, possit adungi nomini essentiali in divinis.

Quarto, utrum possit adungi termino personali.

ARTICULUS I. 177

Utrum sit Trinitas in divinis.

I. dist. xxiv. q. 11. art. 2. & II. dist. 11. quæst. 1. art. 5. cor. & opusc. 111. cap. L. Li. & LII.

AD primum sic proceditur. Videtur quod non sit Trinitas in divinis. Omne enim nomen in divinis vel significat substantiam, vel relationem. Sed hoc nomen Trinitas non significat substantiam, prædicaretur enim de singulis personis; neque significat relationem, quia non dicitur secundum nomen ad aliud. Ergo nomine Trinitatis non est utendum in divinis.

2. Præterea. Hoc nomen Trinitas videtur esse nomen collectivum; cum significet multitudinem. Tale autem nomen non convenit in divinis; cum unitas importata per nomen collectivum sit minima unitas: in divinis autem est maxima unitas. Ergo hoc nomen Trinitas non convenit in divinis.

3. Præterea. Omne trinum est triplex. Sed in Deo non est triplicitas, cum triplicitas sit species inæqualitatis. Ergo nec Trinitas.

4. Præterea. Quidquid est in Deo, est in unitate essentiae divinæ; quia Deus est sua essentia. Si igitur Trinitas est in Deo, erit in unitate essentiae divinæ; & sic in Deo erunt tres essentialis unitates, quod est hæreticum.

5. Præterea. In omnibus quæ dicuntur de Deo, concretum prædicatur de abstracto: Deus enim est Deus, & paternitas est Pater. Sed Trinitas non potest dici trina: quia sic essent novem res in divinis, quod est erroneum. Ergo nomine Trinitatis non est utendum in divinis.

Sed contra est quod Athanasius (in simbolo fidei) dicit, quod Unitas in Trinitate, & Trinitas in Unitate veneranda sit.

Respondeo dicendum; quod nomen Trinitatis in divinis significat determinatum numerum personarum. Sicut igitur ponitur pluralitas personarum in divinis, ita utendum est nomine Trinitatis: quia hoc idem quod significat pluralitas indeterminate, significat hoc nomen Trinitas determinate.

Ad primum ergo dicendum, quod hoc nomen Trinitas secundum etymologiam vocabuli videtur significare unam essentiam trium personarum, secundum quod dicitur Trinitas, quasi trium unitas; sed secundum proprietatem vocabuli significat magis numerum personarum unius essentiae: & propter hoc non possumus dicere, quod Pater sit Trinitas, quia non est tres personæ. Non autem significat ipsas relationes personarum; sed magis numerum personarum ad invicem relatarum; & inde est quod secundum nomen ad aliud non referatur.

Ad secundum dicendum, quod nomen collectivum duo importat, scilicet pluralitatem suppositorum, & unitatem quamdam, scilicet ordinis alicuius. Populus enim est multitudo hominum sub aliquo ordine comprehensorum. Quantum ergo ad primum, hoc nomen Trinitas convenit cum nominibus collectivis; sed quantum ad secundum differet: quia in divina Trinitate non solum est unitas ordinis, sed cum hoc est etiam unitas essentiae.

Ad tertium dicendum, quod Trinitas absolute dicitur; significat enim numerum ternarium personarum. Sed triplicitas significat proportionem inæqualitatis: est enim species

3. Præterea. In rebus creatis quod excellentius est, plures habet operationes intrinsecas; sicut homo supra alia animalia habet intelligere, & velle. Sed Deus in infinitum excedit omnem creaturam. Ergo non solum est ibi persona procedens per modum voluntatis, & per modum intellectus, sed infinitis aliis modis. Ergo sunt infinitæ personæ in divinis.

4. Præterea. Ex infinita bonitate Patris est quod infinite se ipsum communicat producendo personam divinam. Sed etiam in Spiritu Sancto est infinita bonitas. Ergo Spiritus Sanctus producit divinam personam, & illa aliam, & sic in infinitum.

5. Præterea. Omne quod continetur sub determinato numero, est mensuratum: numerus enim mensura quedam est. Sed personæ divinæ sunt immensæ, ut pater per Athanasium (in suo symbolo fidei.) *Immensus Pater, immensus Filius, inmensus Spiritus Sanctus.* Non ergo sub numero ternario continentur.

Sed contra est quod dicitur I. Joah. ul. 7. *Tres sunt qui testimonium dant in celo, Pater, Verbum & Spiritus Sanctus.* Quærentibus autem quid tres? respondetur, *tres persone*, ut Augustinus dicit VII. de Trinit. (cap. IV. & seq.) Sunt igitur tres personæ tantum in divinis.

Repondo dicendum, quod secundum præmissa (artic. præc. & artic. 4. quæst. xxix.) necesse est ponere tantum tres personas in divinis. Ostensum est enim (artic. præc.) quod plures personæ sunt plures relationes subsistentes ad invicem realiter distinctæ. Realis autem distinctio inter relationes divinas non est nisi ratione oppositionis relativæ. Ergo oportet duas relationes oppositas ad duas personas pertinere. Si quæ autem relationes oppositæ non sunt, ad eandem personam necesse est eas pertinere. Paternitas ergo, & filiatio, cum sint oppositæ relationes, ad duas personas ex necessitate pertinent. Paternitas igitur subsistens est persona Patris, & filiatio subsistens est persona Filii. Aliæ autem duæ relationes ad neutram harum oppositionem habent, sed sibi invicem opponuntur. Impossibile est igitur quod ambæ uni personæ conveniant. Oportet ergo quod vel una earum conveniat utrique dictarum personarum, aut quod una uni, & alia alii. Non autem potest esse quod processio conveniat Patri, & Filio, vel alteri eorum: quia sic sequeretur quod processio intellectus (quæ est generatio in divinis, secundum quam accipitur paternitas, & filiatio) prodiret ex processione amoris, secundum quam accipitur spiratio, & processio, (a) si processio generans, & genita procederent à spirante: quod est contra præmissa (quæst. xxvii.

(a) Ita Rom. & Patav. edit. Nicolaius & persona generans &c.

art. 3. & 4.) Relinquitur ergo quod spiratio conveniat & personæ Patris, & personæ Filii, utpote nullam habens oppositionem relativam nec ad paternitatem, nec ad filiationem: & perconsequens oportet quod conveniat processio alteri personæ, quæ dicitur persona Spiritus Sancti, quæ per modum amoris procedit, ut supra habitum est (loc. nunc cit.) Relinquitur ergo tantum tres personas esse in divinis, scilicet Patrem, & Filium, & Spiritum Sanctum.

Ad primum ergo dicendum, quod licet sint quatuor relationes in divinis, tamen una earum, scilicet spiratio, non separatur à persona Patris, & Filii, sed convenit utrique: & sic licet sit relatio, non tamen dicitur proprietas, quia non convenit uni tantum personæ; neque relatio personalis, id est constituit personam. Sed hæc tres relationes, paternitas, filiatio, & processio, dicuntur proprietates personales, quasi personas constituentes: nam paternitas est persona Patris, filiatio persona Filii, processio persona Spiritus Sancti procedentis.

Ad secundum dicendum, quod id quod procedit per modum intellectus, ut verbum, procedit secundum rationem similitudinis, sicut etiam id quod procedit per modum naturæ: & ideo supra dictum est (quæst. xxvii. art. 3.) quod processio Verbi divini est ipsa generatio per modum naturæ. Amor autem, in quantum huiusmodi, non procedit ut similitudo illius à quo procedit, licet in divinis amor sit coessentialis, in quantum est divinus; & ideo processio amoris non dicitur generatio in divinis.

Ad tertium dicendum, quod homo, cum sit perfectior aliis animalibus, habet plures operationes intrinsecas quam alia animalia, quia ejus perfectio est per modum compositionis. Unde in Angelis, qui sunt perfectiores, & simplices, sunt pauciores operationes intrinsecæ quam in homine: quia in eis non est imaginari, sentire, & huiusmodi. Sed in Deo secundum rem non est nisi una operatio, quæ est sua essentia. Sed quomodo sunt duæ processiones, supra ostensum est (quæst. xxvii. art. 1. & 4.)

Ad quartum dicendum, quod ratio illa procederet, si Spiritus Sanctus haberet aliam numero bonitatem à bonitate Patris: oportere enim quod sicut pater per suam bonitatem producit personam divinam, ita & Spiritus Sanctus. Sed una, & eadem bonitas Patris est & Spiritus Sancti. Neque etiam est distinctio nisi per relationes personarum. Unde bonitas convenit Spiritui Sancto, quasi habita ab alio; Patri autem, sicut à quo communicatur alteri. Oportet

po-

positio autem relationis non permittit ut cum relatione Spiritus Sancti sit relatio principii respectu divinæ personæ: quia ipse procedit ab aliis personis, quæ in divinis esse possunt.

Ad quintum dicendum, quod numerus determinatur (si accipitur numerus simplex, qui est tantum in acceptione intellectus) per unum mensuratur. Si vero accipitur numerus rerum in divinis personis, sic non competit ibi ratio mensurati: quia eadem est magnitudo trium personarum, ut infra patebit (quæst. xlii. art. 1. & 4.) Idem autem non mensuratur per idem.

ARTICULUS III. 175

Utrum termini numerales ponant aliquid in divinis.

I. dist. xxiv. quæst. 1. art. 3. & pot. quæst. ix. art. 7. & quod. x. quæst. 1. art. 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod termini numerales ponant aliquid in divinis. Unitas enim divina est ejus essentia. Sed omnis numerus est unitas reperita. Ergo omnis terminus numeralis in divinis significat essentiam: ergo ponit aliquid in Deo.

2. Præterea. Quidquid dicitur de Deo, & creaturis, eminentius convenit Deo quam creaturis. Sed termini numerales in creaturis aliquid ponunt. Ergo multo magis in Deo.

3. Præterea. Si termini numerales non ponunt aliquid in divinis, sed inducuntur ad removendum tantum, ut per pluralitatem removeatur unitas, & per unitatem pluralitas; sequitur quod sit circulatio in ratione, confundens intellectum, & nihil certificans: quod est inconveniens. Relinquitur ergo quod termini numerales aliquid ponant in divinis.

Sed contra est quod Hilarius dicit in IV. de Trin. (ante med.) *Substituit singularitatis, ac solitudinis intelligentiam processio consortii*, quod est processio pluralitatis: & Ambrosius dicit in Lib. I. de Fid. (cap. 11. ant. med. æquiv.) *Cum unum Deum dicimus, unitas pluralitatem excludit deorum, non quantitatem in Deo* (a) ponit. Ex quibus videtur quod huiusmodi nomina sunt inducta in divinis ad removendum, non ad ponendum aliquid.

Respondeo dicendum, quod Magister in sententiis (I. dist. xxiv.) ponit, quod termini numerales non ponunt aliquid in divinis, sed removeant tantum. Alii vero dicunt contrarium.

Ad evidentiam igitur hujus considerandum est, quod omnis pluralitas consequitur aliquam

S. Tb. Oper. Tom. I.

(a) Ita Nicolaius: al. ponimus Ambrosius: Dicendo... unum Deum Patrem, non Divinitatis pluralitatem, sed unitatem potestatis ostendit. (b) Edit. Rom. multitudinem solam quæ &c.

divisionem. Est autem duplex divisio. Una materialis, quæ sic secundum divisionem continui, & hanc consequitur numerus, qui est species quantitatis. Unde talis numerus non est nisi in rebus materialibus habentibus quantitatem. Alia est divisio formalis, quæ fit per oppositas, vel diversas formas: & hanc divisionem sequitur multitudo, quæ non est in aliquo genere, sed est de transcendentibus; secundum quod ens dividitur per unum, & multa. Et talem multitudinem solam contingit esse in rebus immaterialibus.

Quidam igitur non considerantes nisi (b) multitudinem quæ est species quantitatis dicunt: (quia videbant quod quantitas differret non habet locum in divinis) posuerunt; quod termini numerales non ponunt aliquid in Deo, sed removeant tantum.

Alii vero eandem multitudinem considerantes dixerunt, quod sicut scientia ponitur in Deo secundum rationem propriam scientiæ, non autem secundum rationem sui generis (quia in Deo nulla est qualitas); ita numerus in Deo ponitur secundum propriam rationem numeri, non autem secundum rationem sui generis, quod est quantitas.

Nos autem dicimus, quod termini numerales, secundum quod veniunt in prædicatione divinam, non sumuntur à numero qui est species quantitatis: quia sic de Deo non dicerentur, nisi metaphoricè, sicut & aliæ proprietates corporaliæ, sicut latitudo, longitudo, & similia: sed sumuntur à multitudine, secundum quod est transcendens. Multitudo autem sic accepta hoc modo se habet ad multa, de quibus prædicatur, sicut unum quod convertitur cum ente, ad ens. Huiusmodi autem unum, sicut supra dictum est (quæst. xi. art. 1.) cum de Dei unitate ageretur, non addit aliquid supra ens nisi negationem divisionis tantum: unum enim significat ens indivisum. Et ideo de quocumque dicitur unum, significatur illa res indivisa; sicut unum dictum de homine significatur naturam, vel substantiam hominis non divisam. Et eadem ratione cum dicuntur res multæ, multitudo sic accepta significat res illas cum indivisione circa unamquamque earum. Numerus autem qui est species quantitatis, ponit quoddam accidens additum supra ens, & similiter unum quod est principium numeri. Termini ergo numerales significant in divinis illa de quibus dicuntur, & super hoc nihil addunt nisi negationem, ut dictum est (loc. cit.) & quantum ad hoc veritatem dixit Magister in sent. (loc. cit.) ut cum dicimus: Essentia est una, unum significat essentiam

X 2

in-

cies proportionis inæqualis, sicut patet per Boetium in Arithmetica (Lib. I. cap. xxiv). Et ideo non est in Deo triplicitas, sed Trinitas.

Ad quartum dicendum, quod in Trinitate divina intelligitur & numerus, & personarum numerata. Cum ergo dicimus *Trinitatem in Unitate*, non ponimus numerum in unitate essentiae, quasi sit ter una, sed personas numeratas ponimus in unitate naturæ; sicut supposita alicuius naturæ dicuntur esse in natura illa. E converso autem dicimus *Unitatem in Trinitate*, sicut natura dicitur esse in suis suppositis.

Ad quintum dicendum, quod cum dicimus Trinitas est trina, ratione numeri importati significatur multiplicatio ejusdem numeri in se ipsum; cum hoc quod dicitur trinum, importat distinctionem in suppositis illius de quo dicitur. Et ideo non potest dici, quod Trinitas sit trina: quia sequeretur, si Trinitas esset trina, quod tria essent supposita Trinitatis; sicut quod dicitur, Deus est trinus, sequitur quod sunt tria supposita Deitatis.

ARTICULUS II. 178

Utrum Filius sit alius à Patre.

I. dist. ix. quæst. 1. artic. 1. & dist. xxiv. quæst. 11. art. 1.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod Filius non sit alius à Patre. *Alius* enim est relativum diversitatis substantiæ. Si igitur Filius est alius à Patre, videtur quod sit à Patre diversus: quod est contra Augustinum VII. de Trin. (cap. ult.) ubi dicit, quod cum dicimus tres personas, non diversitatem intelligere volumus.

2. Præterea. Quicumque sunt alii ad invicem, aliquo modo ad invicem differunt. Si igitur Filius est alius à Patre, (a) sequitur quod sit differens à Patre: quod est contra Ambrosium in I. de Fide. (ad Gratianum cap. 11. ante med.) ubi ait. *Pater, & Filius Deitate unum sunt; nec est ibi substantiæ differentia, neque ulla diversitas.*

3. Præterea. Alienum ab alio dicitur. Sed Pater non est alienus à Filio: dicit enim Hilarius in VII. de Trin. (non longe à fin.) quod in *Divinis Personis nihil est diversum, nihil alienum, nihil separabile*. Ergo Filius non est alius à Patre.

4. Præterea. *Alius* & *aliud* idem significant, sed sola generis consignificatione differunt. Si ergo Filius est alius à Patre, videtur sequi quod Filius sit aliud à Patre.

Sed contra est quod Augustinus (Fulgentius)

(a) *Cod. Alcan.* sequitur.

dicit in Lib. de Fid. ad Petrum (cap. 1.) *Unus est enim essentia Patris, & Filii, & Spiritus Sancti, in qua non est aliud Pater, aliud Filius, aliud Spiritus Sanctus; quamvis personaliter sit alius Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus.*

Respondeo dicendum, quod quia ex verbis inordinate prolatis incurrit hæresis, ut Hieronymus dicit (citur autem IV. Sen. à Magistro dist. xviii. in fin.) ideo cum de Trinitate loquimur, cum cautela, & modestia est agendum: quia, ut Augustinus dicit in I. de Trin. (cap. 111. in prin.) *nec periculosius alicubi erratur, nec laboriosius aliquid quaeritur, nec fructuosius aliquid invenitur*. Oportet autem in his quæ de Trinitate loquimur, duos errores oppositos cavere, temperate inter utrumque procedentes, scilicet errorem Arii, qui posuit cum Trinitate personarum Trinitatem substantiarum, & errorem Sabellii, qui posuit cum unitate essentiae unitatem personarum.

Ad evitandum igitur errorem Arii, vitare debemus in divinis nomen diversitatis, & differentie, ne tollatur unitas essentiae. Possumus autem uti nomine distinctionis propter oppositionem relativam. Unde scibi in aliqua scriptura authentica diversitas, vel differentia personarum invenitur, sumitur diversitas, vel differentia pro distinctione. Ne autem tollatur simplicitas divini essentiae, vitandum est nomen separationis, & divisionis, quæ est totius in partes. Ne autem tollatur æqualitas, vitandum est nomen disparitatis. Ne vero tollatur similitudo, vitandum est nomen alieni, & discrepantis. Dicit enim Ambrosius in Lib. I. de Fid. (cap. 11. ante med.) quod in *Patre, & Filio non est discrepans, sed una Divinitas*. Et secundum Hilarium, ut dictum est (loc. cit. in ag. 3.) *in divinis nihil est separabile*.

Ad vitandum vero errorem Sabellii vitare debemus singularitatem, ne tollatur communicabilitas essentiae divine. Unde Hilarius dicit VII. de Trin. (non multum à fin.) *Patrem, & Filium singularem Deum predicare sacrilegum est*. Debemus etiam vitare nomen unici, ne tollatur numerus personarum. Unde Hilarius in eod. Lib. dicit, quod à Deo *excluditur singularitas, atque unici intelligentia*. Dicimus tamen unicum Filium, quia non sunt plures filii in divinis. Neque tamen dicimus unicum Deum, quia pluribus Deitas est communis. Vitamus etiam nomen *confusus*, ne tollatur ordo naturæ à personis. Unde Ambrosius dicit I. de Fide (loco ante cit.) *Neque confusum est quod unum est, neque multiplex esse potest quod indifferens est*. Vitandum est etiam nomen *solitarii*, ne tollatur consortium trium personarum: dicit enim Hilarius IV. de Trin. (ante med.) *Nihil neque solitarii, neque diversus Deus est confensus*.

Hoc

Hoc autem nomen *alius* masculinè sumptum non importat nisi distinctionem suppositi. Unde convenienter dicere possumus, quod *Filius est alius à Patre*, quia scilicet est aliud suppositum divini naturæ, sicut est alia persona, & alia hypostasis.

Ad primum ergo dicendum, quod *alius*, quia est sicut quoddam particulare nomen, tenet se ex parte suppositi: unde ad ejus rationem sufficit distinctio substantiæ, quæ est hypostasis, vel persona. Sed diversitas requirit distinctionem substantiæ, quæ est essentia. Et ideo non possumus dicere, quod Filius sit diversus à Patre, licet sit alius.

Ad secundum dicendum, quod differentia importat distinctionem formæ. Est autem tantum una forma in divinis, ut patet per id quod dicitur Philipp. 11. 6. *Qui cum in forma Dei esset*. Et ideo nomen differentie non proprie competit in divinis, ut patet per auctoritatem inducendam (in 2. arg.) Utrique tamen Damascenus (Lib. III. orth. Fid. cap. v.) nomine *differentie* in divinis personis, secundum quod proprietas relativa significatur per modum formæ. Unde dicit, quod non differunt ad invicem hypostases secundum substantiam, sed secundum determinatas proprietates. Sed differentia sumitur pro distinctione, ut dictum est (in corp. art.)

Ad tertium dicendum, quod alienum est quod est extraneum, & dissimile. Sed hoc non importatur, cum dicitur *alius*: & ideo dicimus Filium alium à Patre, licet non dicamus alienum.

Ad quartum dicendum, quod neutrum genus est informe, masculinum autem est formatum, & distinctum, & similitur semeninum. Et ideo convenienter per neutrum genus significatur essentia communis; per masculinum autem, & semeninum aliquid suppositum determinatum in communi natura. Unde etiam in rebus humanis si quaeratur, Quis est iste? responderetur, Socrates, quod nomen est suppositi. Si autem quaeratur, Quid est iste? responderetur, animal rationale, & mortale. Et ideo quia in divinis distinctio est secundum personas, non autem secundum essentiam, dicimus, quod Pater est alius à Filio, sed non aliud; & e converso dicimus, quod sunt unum, sed non unus.

ARTICULUS III. 179

Utrum dictio *exclusiva solus sit addenda termino essentiali in divinis.*

I. dist. xxii. quæst. 1. art. 1.

AD tertium sic proceditur. Videtur quod dictio *exclusiva solus* non sit addenda

Hoc

termino essentiali in divinis. Quia secundum Philosophum in II. Elench. (cap. 11. à med.) *solus est qui cum alio non est*. Sed Deus est cum Angelis, & sanctis animabus. Ergo non possumus dicere Deum solum.

2. Præterea. Quidquid adjungitur termino essentiali in divinis, potest predicari de qualibet persona per se, & de omnibus simul: quia enim convenienter dicitur sapiens Deus, possumus dicere, Pater est sapiens Deus, & Trinitas est sapiens Deus. Sed Augustinus in VI. de Trin. (cap. ix. in princ.) dicit: *Consideranda est illa sententia, quæ dicitur (a) non esse Patrem verum Deum solum*. Ergo non potest dici solus Deus.

3. Præterea. Si hæc dictio *solus* adjungitur termino essentiali, aut hoc erit respectu prædicati personalis, aut respectu prædicati essentialis. Sed non respectu prædicati personalis, quia hæc est falsa, Solus Deus est pater, cum etiam homo sit pater: neque etiam respectu prædicati essentialis, quia si hæc esset vera, Solus Deus creat, videtur sequi quod hæc esset vera, Solus Pater creat: quia quicquid dicitur de Deo, potest dici de Patre. Hæc autem est falsa, quia etiam Filius est creator. Non ergo hæc dictio *solus* potest in divinis adjungi termino essentiali.

Sed contra est quod dicitur I. ad Timoth. 17. *Regi sæculorum immortalis, invisibilis, soli Deo*

Respondeo dicendum, quod hæc dictio *solus* potest accipi ut categorematia, vel syncategorematica. Dicitur autem dictio categorematia quæ absolute ponit rem significatam circa aliquod suppositum, ut *alius* circa hominem; cum dicitur homo albus. Si ergo sic accipiatur hæc dictio *solus*, nullo modo potest adungi alicui termino in divinis, quia poneret solitudinem circa terminum cui adjungeretur, & sic sequeretur Deum esse solitarii: quod est contra prædicta (art. præc.) Dictio vero syncategorematica dicitur quæ importat ordinem prædicati ad subiectum, sicut hæc dictio *omnis* vel *nullus*; & similiter hæc dictio *solus*, quia excludit omne aliud suppositum à consortio prædicati. Sicut cum dicitur, Solus Socrates scribit, non datur intelligi quod Socrates sit solitarii, sed quod nullus sit ei consortis nisi scribendo, quamvis cum eo multis existentibus. Et per hunc modum nihil prohibet, hæc dictionem *solus* adjungere alicui essentiali termino in divinis, inquantum excluduntur omnia alia à Deo à consortio prædicati; ut si dicamus, Solus Deus est æternus, quia nihil præter Deum est æternum.

Ad primum ergo dicendum, quod licet Angeli, & animæ sanctæ semper sint cum Deo; tamen si non esset pluralitas personarum in divinis, non esset pluralitas personarum in esse Patrem solum.

(a) *Augustini textus*, Deum verum solum non esse Patrem solum.

vinis, sequeretur quod Deus esset solus, vel solitarius. Non enim tollitur solitudo per associationem alicuius quod est extranea natura: dicitur enim alicuius solus esse in horto, quamvis sint ibi multæ plantæ, & animalia. Et similiter diceretur Deus esse solus, vel solitarius, Angelis, & hominibus cum eo existentibus, si non essent in divinis personæ plures. Conlocatio igitur Angelorum, & animarum non excludit solitudinem absolutam à divinis, multo minus solitudinem respectivam, & per comparationem ad aliquod prædicatum.

Ad secundum dicendum, quod hæc dictio *solus* proprie loquendo, non ponitur ex parte prædicati, quod sumitur formaliter: respicit enim suppositum, in quantum excludit aliud suppositum ab eo cui adiungitur. Sed hoc adverbium tantum, cum sit exclusivum, potest poni ex parte subiecti, & ex parte prædicati. Possunt enim dici, Tantum Socrates currit, id est nullus alius: & Socrates currit tantum, id est nihil aliud facit. Unde non proprie dici potest, Pater est solus Deus, vel Trinitas est solus Deus, nisi forte ex parte prædicati intelligatur aliqua implicatio, ut dicatur, Trinitas est Deus, qui est solus Deus. Et secundum hoc etiam potest esse vera ista, Pater est Deus, qui est solus Deus; si relativum referret prædicatum, & non suppositum. Augustinus autem cum dicit, Patrem non esse solum Deum, sed Trinitatem esse solum Deum, loquitur expositive, ac si diceret, cum dicitur: *Respondeo* *secundum* *invisibilibus, soli Deo*, non esse exponendum de persona Patris, sed de sola Trinitate.

Ad tertium dicendum, quod utroque modo potest hæc dictio *solus* adungi termino essentiali. Hæc enim propositio, Solus Deus est Pater, est duplex: quia *ly Pater* potest prædicare personam Patris; & sic est vera, non enim homo est illa persona; vel potest prædicare relationem tantum; & sic est falsa, quia relatio paternitatis etiam in aliis invenitur, licet non univocè. Similiter hæc est vera, Solus Deus creat: nec tamen sequitur, Ergo solus Pater: quia, ut Sophistæ dicunt, dictio exclusiva immobilitatem terminum cui adiungitur, ut non possit fieri sub eo descensus pro aliquo supposito. Non enim sequitur: Solus homo est animal rationale mortale: ergo solus Socrates.

ARTICULUS IV. 180

Utrum dictio *exclusiva* possit adungi termino personali.

I. dist. XXI. quest. 1. art. 2. & IV. cont. cap. XXV. & pos. quest. X. art. 4. ad 12.

AD quartum sic proceditur. Videtur quod dictio exclusiva possit adungi termino

personali, etiam si prædicatum sit commune. Dicit enim Dominus ad Patrem loquens, Joann. xviii. 3. *Ut cognoscant te solum Deum verum.* Ergo solus Pater est Deus verus.

2. Præterea. Mat. xi. 27. dicitur: *Nemo novit Filium nisi Pater:* quod idem significat ac si diceretur, Solus Pater novit Filium. Sed nosse Filium est commune. Ergo idem quod prius.

3. Præterea. Dictio exclusiva non excludit illud quod est de intellectu termini cui adiungitur. Unde non excludit partem, neque universale: non enim sequitur: Solus Socrates est albus, ergo manus eius non est alba; vel ergo homo non est albus. Sed una persona est in intellectu alterius, sicut Pater in intellectu Filii, & e converso. Non ergo per hoc quod dicitur, Solus Pater est Deus, excluditur Filius, vel Spiritus Sanctus: & sic videtur hæc locutio esse vera.

4. Præterea. Ab Ecclesia cantatur: *Tu solus altissimus, Iesu Christe.*

Sed contra. Hæc locutio, Solus Pater est Deus, habet duas expositivas, scilicet Pater est Deus, & nullus alius à Patre est Deus. Sed hæc secunda est falsa, quia Filius alius est à Patre, qui est Deus. Ergo hæc est falsa, Solus Pater est Deus; & sic de similibus.

Respondeo dicendum, quod cum dicimus, Solus Pater est Deus, hæc propositio potest habere multiplicem intellectum. Si enim *solus* ponat solitudinem circa partem, sic est falsa, secundum quod sumitur categorice; secundum vero quod sumitur syncategorematice, sic iterum potest intelligi multipliciter: quia si excludat à forma subiecti, sic est vera; ut sit sensus, Solus Pater est Deus, id est ille cum quo nullus alius est Pater, est Deus. Et hoc modo exponit Augustinus in VI. de Trin. (cap. vii. in fin.) cum dicit: *Solum Patrem dicimus, non quia separatur à Filio, vel Spiritu Sancto, sed hoc dicens significamus, quod illi simul cum eo non sunt Pater.* Sed hic sensus non habetur ex consueto modo loquendi, nisi intellecta alia implicatione, ut si dicatur: Ille qui solus dicitur Pater, est Deus. Secundum vero proprium sensum excludit à consortio prædicati. Et sic hæc propositio est falsa, si excludat alium masculinum; est autem vera, si excludat aliud neutrum tantum: quia Filius est alius à Patre, non tamen aliud; similiter & Spiritus Sanctus.

Sed quia hæc dictio *solus* respicit proprium subiectum, ut didicimus est (art. præc.) magis se habet ad excludendum alium quam aliud. Unde non est extendenda, talis locutio, sed pie exponenda, si ubi invenitur in authentica Scriptura.

Ad primum ergo dicendum, quod cum dicimus, *et solum Deum verum*, non intelligitur

tur (a) de persona Patris, sed (b) de tota Trinitate, ut Augustinus exponit (Lib. VI. de Trin. cap. ix. cir. med.) Vel si intelligatur de Persona Patris, non excluduntur aliæ personæ propter essentialitatem unitatem, prout *ly solus* excludit tantum aliud, ut dictum est (in corp. art.)

Et similiter dicendum est ad secundum. Cum enim aliquid essentialitè dicitur de Patre, non excluditur Filius, vel Spiritus Sanctus propter essentialitatem unitatem. Tamen sciendum est, quod in auctoritate prædicta hæc dictio *nemo* non idem est quod nullus homo, quod videtur significare vocabulum: non enim potest excipiri persona Patris: sed sumitur secundum alium loquendi distributive pro quacumque rationali natura.

Ad tertium dicendum, quod dictio exclusiva non excludit illa quæ sunt de intellectu termini cui adiungitur, si non differunt secundum suppositum, ut pars, & universale. Sed Filius differt supposito à Patre; & ideo non est similis ratio.

Ad quartum dicendum, quod non dicimus absolute, quod solus Filius sit altissimus, sed quod solus sit altissimus cum Spiritu Sancto in gloria Dei Patris.

QUÆSTIO XXXII.

De divinarum Personarum cognitione;

in quatuor articulos divisa.

Consequenter inquirendum est de cognitione divinarum personarum: & circa hoc queruntur quatuor.

Primo, utrum per rationem naturalem possit cognosci divina Personæ.

Secundo, utrum sint aliquæ notiones divinas Personis attribuendæ.

Tertio de numero notionum.

Quarto, utrum liceat diversimode circa notiones opinari.

ARTICULUS I. 181

Utrum Trinitas divinarum Personarum possit per naturalem rationem cognosci.

I. P. quest. xxxix. art. 7. cor. & I. dist. 111. quest. 1. art. 4. & I. cont. cap. xiv. & verit. quest. x. art. 13. & po. quest. ix. art. 5. cor. & Boet. Tri. quest. 1. art. 4. & Ro. 1. lect. 6. in fin.

AD primum sic proceditur. Videtur quod Trinitas divinarum Personarum possit per naturalem rationem cognosci. Philosophi enim non deventerunt in Dei cognitionem nisi

S. Th. Oper. Tom. I.

(a) Ita scodd. & edit. plurimi. Al. de sola persona Patris. (b) Ita Nicolaius. Al. de sola Trinitate. (c) Al. cognosci potest.

per rationem naturalem. Inveniuntur autem à Philosophis multa dicta de Trinitate personarum. Dicit enim Aristoteles in I. de celo & mundo (tex. 2.) *Per hunc numerum, scilicet ternarium, adhibuimus nos ipsos magnificare Deum unum, eminentem proprietatibus eorum quæ sunt creata.* Augustinus etiam dicit VII. Confess. (ix. parum à princ.) *Ibi regi, scilicet in libris Platoniorum, non quidem his verbis, sed hoc idem omnino multis, & multiplicibus suaderi rationibus, quod in principio erat Verbum, & Verbum erat apud Deum, & Deus erat Verbum, & huiusmodi quæ ibi sequuntur.* In quibus verbis distinctio divinarum personarum traditur. Dicitur etiam in Glossa Rom. 1. & Exod. vi. 11. quod magi Pharaonis defecerunt in tertio signo, id est in noticia tertie personæ, scilicet Spiritus Sancti, & sic ad minus duas cognoverunt. Trismegistus etiam dixit (in Lib. qui dicitur *Pimander*, dialog. 4.) *Monas generis monadem, & in se ipsum reflexit ardorem.* Per quod videtur generatio Filii, & Spiritus Sancti processio intimari. Cognitione ergo divinarum personarum potest per rationem naturalem haberi.

2. Præterea. Ricardus de Sancto Viç. dicit in Lib. I. de Trinit. (cap. iv. circa princ.) *Credo sine dubio, quod ad quamcumque explanationem veritatis non modo probabilis, immo etiam necessaria argumenta non desint.* Unde etiam ad probandum Trinitatem personarum aliqui induxerunt rationem ex infinitate bonitatis divinæ, quæ se ipsam infinite communicat in processione divinarum personarum: quidam vero per hoc quod nullius boni sine consortio potest esse jucunda processio. Augustinus vero (Lib. X. de Trin. cap. xi. & xii. & Lib. IX. cap. iv. & seqq.) procedit ad manifestandum Trinitatem personarum ex processione verbi, & amoris in mente nostra: quam viam supra secuti sumus (quæst. xxvii. art. 1. & 3.) Ergo per rationem naturalem potest cognosci Trinitas personarum.

3. Præterea. Superfluum videtur homini tradere quod humana ratione (c) cognosci non potest. Sed non est dicendum, quod traditio divina de cognitione Trinitatis sit superflua. Ergo Trinitas personarum ratione humana cognosci potest. Sed contra est quod Hilarius dicit in Lib. I. de Trinitate (parum à princ.) *Non putes bono sua intelligentia generationis sacramentum posse consequi.* Ambrosius etiam (Lib. II. de fide ad Gratianum cap. v. ante med.) dicit: *Impossibile est generationis secreta scrutari. Mens deficit, vox silet.* Sed per originem generationis, & processions distinguuntur Trinitas in personis divinis, ut ex supra dictis patet (quæst. xxx. art. 2.) Cum ergo illud homo

Y non

non possit scire, & intelligentia consequi ad quod ratio necessaria haberi non potest, sequitur quod Trinitas personarum per rationem cognosci non possit.

Respondendo dicendum, quod impossibile est per rationem naturalem ad cognitionem Trinitatis divinarum personarum pervenire. Ostensum est enim supra (quæst. xii. art. 4. & 12.) quod homo per rationem naturalem in cognitionem Dei pervenire non potest nisi ex creaturis. Creatura autem ducunt in Dei cognitionem sicut effectus in causam. Hoc igitur solum ratione naturali de Deo cognosci potest quod competere ei necesse est, secundum quod est omnium entium principium: & hoc fundamentum uti sumus supra (quæst. vii. art. 12.) in consideratione Dei. Virtus autem creativa Dei est communis toti Trinitati: unde pertinet ad unitatem essentie, non ad distinctionem personarum. Per rationem igitur naturalem cognosci possunt de Deo ea quæ pertinent ad unitatem essentie, non autem ea quæ pertinent ad distinctionem personarum.

Qui autem probare nititur Trinitatem personarum naturali ratione, fidei dupliciter derogat. Primo quidem quantum ad dignitatem ipsius fidei, quæ est ut sit de rebus invisibilibus, quæ rationem humanam excedunt unde Apostolus dicit ad Hebr. xi. 1. quod *deus est de non apparentibus*: & idem Apostolus dicit I. Corinth. ii. 6. *Sapientiam loquimur inter perfectos: sapientiam vero non hujus sæculi, neque principum hujus sæculi, sed loquimur Dei sapientiam in mysterio, quæ abscondita est.* Secundo quantum ad utilitatem trahendi alios ad fidem. Cum enim aliquis ad probandum fidem inducit rationes quæ non sunt cogentes; cedit in irrisionem infidelium. Credunt enim quod hujusmodi rationibus innitatur; & propter eas credamus.

Quæ igitur fidei sunt, non sunt tentanda (a) probare; nisi per auctoritates his quæ auctoritates suscipiunt: apud alios vero sufficit defendere non esse impossibile quod prædicat fides. Unde Dionysius dicit i. cap. de divinis. Nom. (non multum remota a princ. lect. 1.) *Si aliquis est qui taliter eloquitur: respicit, longe erit a nostra Philosophia; si autem ad veritatem eloquiorum, scilicet factorum, respicit: hoc est non tantum utitur.*

Ad primum ergo dicendum, quod Philosophi non cognoverunt mysterium Trinitatis divinarum personarum per propria quæ sunt paternitas, filiatio, & processio, secundum illud Apostoli I. Cor. ii. 6. *Loquimur Dei sapientiam, quam nemo principum hujus sæculi cognovit*; id est Philosophorum secundum Glossam (Hier. in dict. locum.) Cognoverunt tamen

quædam essentialia attributa, quæ appropriantur personis, sicut potentia Patri, sapientia Filio, bonitas Spiritui Sancto, ut infra mox patebit. Quod ergo Aristoteles dicit *Per hunc numerum adhibuimus nouspos*; &c. non est sic intelligentum, quod ipse poneret ternarium numerum in divinis. Sed vult dicere, quod antiqui utebantur ternario numero in sacrificiis, & orationibus propter quandam ternarii numeri perfectionem. In Libris etiam Platonicorum invenitur *In principium erat Verbum*: non secundum quod verbum significat personam genitam in divinis; sed secundum quod per verbum intelligitur ratio idealis, per quam Deus omnia condidit, quæ Filio appropriat. Et licet appropriata tribus personis cognoscerent; dicuntur tamen in tertio signo deseficere, id est in cognitione tertie personæ: quia à bonitate, quæ Spiritui Sancto appropriatur; devierunt, dum cognoscentes Deum; non sicut Deum glorificaverunt, ut dicitur Rom. i. Vel quia ponebant Platonicum unum primarium, quod etiam dicebant esse patrem totius universalitatis rerum; consequenter ponebant aliam substantiam sub eo, quam vocabant mentem, vel paternum intellectum: in qua erant rationes omnium rerum, sicut Macrobius (Lib. I. non multum procul à medi.) recitat super Somnium Scipionis. Non autem ponebant aliquam substantiam tertiam separatam, quæ videretur Spiritui Sancto responderet. Sic autem nos non ponimus Patrem, & Filium secundum substantiam differentes; sed fuit error Origenis (tom. II. super illud Joani. i. *Et Deus erat Verbum*); & idem refert Hieronymus in epist. ad Pamam. & Oceanam, quæ incipi. *Schedula quas*; cap. I. cir. fin.) & Atii sequentium Platonicos. Quod vero Trimegitilus dicit, *Monas monadem genuit*; & *in se suam reflexit ardorem*, non est referendum ad generationem Filii, vel processionem Spiritus Sancti, sed ad productionem mundi. Nam unus Deus produxit unum mundum propter sui ipsius amorem.

Ad secundum dicendum, quod ad aliquam rem dupliciter inducitur ratio. Uno modo ad probandum sufficienter aliquam radicem, sicut in scientia naturali inducitur ratio sufficienti ad probandum quod motus cæli semper sit uniformis velocitatis. Alio modo inducitur ratio, non quæ sufficienter probet radicem; sed quæ radici jam positæ ostendat congruere consequentes effectus; sicut in Astrologia ponitur ratio excentricorum; & epicyclorum, ex hoc quod hæc positio facta; possunt salvari apparentia sensibilia circa motus cælestes: non tamen ratio hæc est sufficienter probans, quia etiam forte alia positio facta salvari possent. Pri-

(a) Nihil probari.

Primo ergo modo potest induci ratio ad probandum Deum esse unum, & similia. Sed secundo modo se habet ratio quæ inducitur ad manifestationem Trinitatis, quia scilicet Trinitate posita congrunt hujusmodi rationes; non tamen ita quod per has rationes sufficienter probeatur Trinitas personarum. Et hoc patet per singula: bonitas enim infinita Dei manifestatur etiam in productione creaturæ, quia infinita virtus est ex nihilo producere. Non enim oportet, si infinita bonitate se comunicat, quod aliquid infinitum à Deo procedat, sed quod secundum modum suum recipiat divinam bonitatem. Similiter etiam quod dicitur, quod sine consortio non potest esse jucunda possessio alicujus: boni, locum habet quando in una persona non invenitur perfecta bonitas. Unde indiget ad plenam jucunditatis bonitatem bono alicujus alterius associati sibi. Similitudo autem intellectus nostri non sufficienter probat aliquid de Deo propter hoc quod intellectus non univoce invenitur in Deo, & in nobis. Et inde est quod Augustinus super Joan. (tracl. xxvii. circ. med.) dicit, quod per fidem venit ad cognitionem, & non è converso.

Ad tertium dicendum, quod cognitio divinarum personarum fuit necessaria nobis dupliciter. Uno modo ad recte sentiendum de creatione rerum. Per hoc enim quod dicimus, Deum omnia fecisse verbo suo, excluditur error ponentium Deum produxisse res ex necessitate naturæ. Per hoc autem quod ponimus in eo processionem amoris, ostenditur, quod Deus non propter aliquam indigentiam creaturas produxit; neque propter aliquam aliam causam extrinsecam; sed propter amorem suæ bonitatis. Unde & Moytes, postquam dixerat (Gen. i. 1.) *In principia creavit Deus Cælum, & terram*; subdit: *Dixit Deus, Fiat lux*; ad manifestationem divini verbi: & postea dixit *Vidi Deus lucem*; quod *esse bona*, ad ostendendum probationem divini amoris. Et similiter in aliis operibus. Alio modo, & principalis, ad recte sentiendum de salute generis humani; quæ perficitur per filium incarnatum; & per donum Spiritus Sancti.

ARTICULUS II.

Utrum sint ponende notionem in divinis.

Ad secundum sic proceditur. Videtur quod non sint ponende notionem in divinis. Dicit enim Dionysius in 1. cap. de div. Nom. (parum à princ. (quod non est audendum dicere aliqui de Deo prater ea quæ nobis expressis eloquiis sunt expressis. Sed de notionibus nulla fit mentio in eloquiis sacræ Scripturæ. Et

gō non sunt ponende notionem in divinis. 2. Præterea. Quidquid ponitur in divinis, aut pertinet ad unitatem essentie, aut ad Trinitatem personarum. Sed notionem non pertinet ad unitatem essentie, nec ad Trinitatem personarum; de notionibus enim neque prædicantur ea quæ sunt essentie: non enim dicimus, quod paternitas sit sapiens, vel creatus; neque etiam ea quæ sunt personæ: non enim dicimus, quod paternitas generet; & filiatio generetur. Ergo non sunt ponende notionem in divinis.

3. Præterea. In simplicibus non sunt ponenda aliqua abstracta, quæ sint principia cognoscendi, quia cognoscuntur se ipsi. Sed divinæ personæ sunt simplicissime. Ergo non sunt ponende in divinis personis notionem.

Sed contra est quod dicit Joannes Damascenus (Lib. III. orthod. Fid. cap. v. circa prin.) *Differentiam hypostason, id est personarum, in tribus proprietatibus, id est paterni, filiali, & processionali recognoscimus.* Sunt ergo ponende proprietates & notionem in divinis.

Respondendo dicendum, quod Præpositivus attendens simplicitatem personarum dicit, non esse ponendas proprietates & notionem in divinis: & sibi inveniantur, exponit abstractum pro concreto. Sicut enim convenimus dicere: Rogo benignitatem tuam, id est te benignum, ita cum dicitur in divinis paternitas, intelligitur Deus Pater.

Sed, sicut ostensum est supra (quæst. xiii. art. 3. ad 1. præcipue, & quæst. xiiii. art. 1.) divinæ simplicitati non præjudicat quod in divinis utamur nominibus concretis, & abstractis: quia secundum quod intelligimus, sic nominamus. Intellectus autem nobis non potest pertingere ad ipsam simplicitatem divinam, secundum quod in se est consideranda: & ideo secundum modum suum divina apprehenditur, & nominatur, id est secundum quod invenitur in rebus sensibilibus, à quibus cognitionem accipitur in quibus ad significandum simplices formas nominibus abstractis utimur, ad significandum vero res subsistentes utimur nominibus concretis. Unde & divina, sicut supra dictum est (locis nunc proxime citatis) ratione simpliciter per nomina abstracta significamus, ratione vero subsistentie, & complementi per nomina concreta. Oportet autem non solum nomina essentialia in abstracto, & in concreto significare (ut cum dicimus Deitatem, & Deum, vel sapientiam, & sapientem); sed etiam personalia, ut dicamus paternitatem, & patrem.

Ad quod duo præcipue nos cogunt. Prædicat enim Dionysius in 1. cap. de div. Nom. (quod non est audendum dicere aliqui de Deo prater ea quæ nobis expressis eloquiis sunt expressis. Sed de notionibus nulla fit mentio in eloquiis sacræ Scripturæ. Et

essentia, vel Deitate unum; ita oportuit esse aliqua nomina abstracta, quibus responderi possit personas distingui: & huiusmodi sunt proprietates, vel notiones in abstracto significantes, vel paternitas, & filiationis. Et ideo essentia significatur in divinis ut quid, persona vero ut quis, Proprietas autem ut quod.

Secundo quia una persona invenitur in divinis referri ad duas personas, scilicet personam Patris ad personam Filii, & personam Spiritus Sancti. Non autem una relatione, quia sic sequeretur quod etiam Filius, & Spiritus Sanctus una & eadem relatione referrentur ad Patrem. Et sic cum sola relatio in divinis multipliciter Trinitatem, sequeretur quod Filius, & Spiritus Sanctus non essent duae Personae.

Neque tamen potest dici, ut Praepositivus dicebat, quod sicut Deus uno modo se habet ad creaturas, cum tamen creatura diversimode se habeat ad ipsum; sic Pater una relatione referatur ad Filium, & ad Spiritum Sanctum, cum tamen illi duo duabus relationibus referantur ad Patrem. Quia cum ratio specifica relati consistat in hoc quod ad aliud se habet, necesse est dicere, quod duae relationes non sunt diversae secundum speciem, si ex opposito una relatio eis correspondeat. Oportet enim aliam speciem relationis esse domini, & patris secundum diversitatem filiationis, & servitutis. Omnes autem creaturae sub una specie relationis referuntur ad Deum, ut sunt creaturae ipsius. Filius autem, & Spiritus Sanctus non secundum relationes unius rationis referuntur ad Patrem. Unde non est simile.

Et iterum in Deo non requiritur relatio realis ad creaturam, ut supra dictum est (quaest. xxviii. art. 1. ad 3.) Relationes autem rationis in Deo multiplicare non est inconveniens. Sed in Patre oportet esse relationem realem, qua referatur ad Filium, & Spiritum Sanctum. Unde secundum duas relationes Filii, & Spiritus Sancti, quibus referuntur ad Patrem, oportet intelligi duas relationes in Patre, quibus referatur ad Filium, & Spiritum Sanctum. Unde cum non sit nisi una Patris persona, necesse fuit seorsum significari relationes in abstracto, quae dicuntur proprietates, & notiones.

Ad primum ergo dicendum, quod licet de notionibus non fiat mentio in sacra Scriptura, sit tamen mentio de personis, in quibus intelliguntur notiones sicut abstractum in concreto. Ad secundum dicendum, quod notiones significantur in divinis non ut res, sed ut (a) rationes quaedam, quibus cognoscitur persona, licet ipsae notiones, vel relationes realiter sint in Deo, ut supra dictum est (quaest. xxviii. art. 1.) Et ideo ea quae habent ordinem aliquem ad actum aliquem essentialem, vel personalem, non possunt dici de notionibus, quia hoc repugnat modo significanti ipsarum. Unde non possumus dicere, quod paternitas (b) generet, vel creet, sit sapiens, vel intelligens. Essentialia vero quae non habent ordinem ad aliquem actum, sed remouent conditiones creaturae a Deo, possunt praedicari de notionibus: possumus enim dicere, quod paternitas est aeterna, vel immensa, vel quodcumque huiusmodi. Et similiter propter identitatem rei possunt (c) substantiva personalia, & essentialia praedicari de notionibus: possumus enim dicere, quod paternitas est Deus, (d) & Deitas est Pater.

Ad tertium dicendum, quod licet persona simpliciter, tamen absque praedictio simplicitatis possunt propriae rationes personarum in abstracto significari, ut dictum est (in corp.)

(a) Ita edit. Rom. & Patav. Nicolaus relationes. (b) Ita add. Alcan. & Tarrac. Edit. Rom. & Patav. an. 1698. generet, vel creet, sicut sapientia, vel intellectus. &c. Nicolaus generet, vel creet, neque quod sit sapiens, vel intelligens. Patav. in 12. an. 1712. generet, vel creet, sicut sapientia, vel intellectus sit sapiens, vel intelligens. (c) Al. substantiva. (d) Patav. edit. 1698. & paternitas est Pater. (e) Ita Nicolaus. Edit. Rom. & Patav. ambae aliquae notiones duae.

notiones duae, vel plures, sicut in persona Patris ponitur innascibilitas, & paternitas, & communis spiratio. Aut igitur istae tres notiones differunt re, aut non. Si differunt re, sequitur quod persona Patris sit composita ex pluribus rebus. Si autem differunt ratione tantum, sequitur quod una earum possit de illa praedicari, ut dicamus, quod sicut bonitas divina est eius sapientia propter indifferentiam rei, ita communis spiratio sit paternitas: quod non conceditur. Igitur non sunt quinque notiones.

4. Sed contra videtur quod sint plures. Quia sicut Pater a nullo est, & secundum hoc accipitur notio quae dicitur innascibilitas; ita a Spiritu Sancto non est alia persona. Et secundum hoc oportebit accipere sex notiones.

5. Praeterea, Sicuti Patri, & Filio commune est quod ab eis procedat Spiritus Sanctus, ita commune est Filio, & Spiritui Sancto quod procedat a Patre. Ergo sicut una notio ponitur communis Patri, & Filio; ita debet poni una notio communis Filio, & Spiritui Sancto.

Respondeo dicendum, quod notio dicitur id quod est propria ratio cognoscendi divinam Personam. Divinae autem personae multipliciter secundum originem. Ad originem autem pertinet a quo alius, & qui ab alio: & secundum hoc alios potest innoscere persona. Igitur persona Patris non potest innoscere per hoc quod sit ab alio, sed per hoc quod a nullo est: & sic ex hac parte eius notio est innascibilitas. Sed in quantum aliquis est ab eo, innoscitur dupliciter: quia in quantum Filius est ab eo, innoscitur notione paternitatis; in quantum autem Spiritus Sanctus est ab eo, innoscitur notione communis spirationis. Filius autem potest innoscere per hoc quod est ab alio nascendo, & sic innoscitur per filiationem; & per hoc quod est alius ab eo, scilicet Spiritus Sanctus, & per hoc innoscitur eodem modo sicut & Pater, scilicet communis spirationis. Spiritus Sanctus autem innoscere potest per hoc quod est ab alio, vel ab aliis, & sic innoscitur processionem, non autem per hoc quod alius sit ab eo, quia nulla divina persona procedit ab eo.

Sunt igitur quinque notiones in divinis, scilicet innascibilitas, paternitas, filiationis, communis spiratio, & processio. Harum autem tantum quatuor sunt relationes. Nam innascibilitas non est relatio, nisi per reductionem, ut infra dicitur (quaest. xxxi. art. 4. ad 3.) Quatuor autem tantum proprietates sunt. Nam communis spiratio non est proprietates, quia convenit duabus personis. Tres autem sunt notiones personales, id est constituentes personas, scilicet paternitas, filiationis, & processio. Nam communis spiratio, & innascibilitas dicuntur notiones

personarum, non autem personales, ut infra magis patebit (quaest. xl. art. 1. ad 1.) Ad primum ergo dicendum, quod praeter quatuor relationes oportet ponere aliam, ut dictum est (in corp. art. 1.) Ad secundum dicendum, quod essentia in divinis significatur ut res quaedam, & similiter personae significantur ut res quaedam, sed notiones significantur ut rationes notificantes personas. Et ideo licet dicatur Deus unus propter unitatem essentiae, & trinitas propter Trinitatem personarum, non tamen dicitur quinus propter quinque notiones.

Ad tertium dicendum, quod cum sola positio relativa faciat pluralitatem realem in divinis, plures proprietates unius personae, cum non opponantur ad invicem relative, non differunt realiter. Nec tamen de se invicem praedicantur, quia significantur ut diversae rationes personarum, sicut etiam non dicimus, quod attributum potentiae sit attributum scientiae, licet dicamus, quod scientia sit potentia.

Ad quartum dicendum, quod cum persona importet dignitatem, ut supra dictum est (quaest. xxix. art. 3.) non potest accipi notio aliqua Spiritus Sancti ex hoc quod nulla persona est ab ipso. Hoc enim non pertinet ad dignitatem ipsius, sicut pertinet ad auctoritatem Patris quod sit a nullo.

Ad quintum dicendum, quod Filius, & Spiritus Sanctus non conveniunt in uno speciali modo existendi a Patre; sicut Pater, & Filius conveniunt in uno speciali modo producendi Spiritum Sanctum. Id autem quod est principium innoscendi, oportet esse aliquid speciale: & ideo non est simile.

(a) Ita edit. Rom. & Patav. Nicolaus relationes. (b) Ita add. Alcan. & Tarrac. Edit. Rom. & Patav. an. 1698. generet, vel creet, sicut sapientia, vel intellectus. &c. Nicolaus generet, vel creet, neque quod sit sapiens, vel intelligens. Patav. in 12. an. 1712. generet, vel creet, sicut sapientia, vel intellectus sit sapiens, vel intelligens. (c) Al. substantiva. (d) Patav. edit. 1698. & paternitas est Pater. (e) Ita Nicolaus. Edit. Rom. & Patav. ambae aliquae notiones duae.

personarum, non autem personales, ut infra magis patebit (quaest. xl. art. 1. ad 1.) Ad primum ergo dicendum, quod praeter quatuor relationes oportet ponere aliam, ut dictum est (in corp. art. 1.) Ad secundum dicendum, quod essentia in divinis significatur ut res quaedam, & similiter personae significantur ut res quaedam, sed notiones significantur ut rationes notificantes personas. Et ideo licet dicatur Deus unus propter unitatem essentiae, & trinitas propter Trinitatem personarum, non tamen dicitur quinus propter quinque notiones.

Ad tertium dicendum, quod cum sola positio relativa faciat pluralitatem realem in divinis, plures proprietates unius personae, cum non opponantur ad invicem relative, non differunt realiter. Nec tamen de se invicem praedicantur, quia significantur ut diversae rationes personarum, sicut etiam non dicimus, quod attributum potentiae sit attributum scientiae, licet dicamus, quod scientia sit potentia.

Ad quartum dicendum, quod cum persona importet dignitatem, ut supra dictum est (quaest. xxix. art. 3.) non potest accipi notio aliqua Spiritus Sancti ex hoc quod nulla persona est ab ipso. Hoc enim non pertinet ad dignitatem ipsius, sicut pertinet ad auctoritatem Patris quod sit a nullo.

Ad quintum dicendum, quod Filius, & Spiritus Sanctus non conveniunt in uno speciali modo existendi a Patre; sicut Pater, & Filius conveniunt in uno speciali modo producendi Spiritum Sanctum. Id autem quod est principium innoscendi, oportet esse aliquid speciale: & ideo non est simile.

ARTICULUS IV. 184

Utrum licet contrarie opinari de notionibus.

Ad quartum sic proceditur. Videtur quod non liceat contrarie opinari de notionibus. Dicit enim Augustinus in 1. de Trin. (cap. 111. in princ.) quod non erratur alicubi periculosius quam in materia Trinitatis, ad quam certum est notiones pertinere. Sed contrariae opiniones non possunt esse absque errore. Ergo contrarie opinari circa notiones non licet.

2. Praeterea. Per notiones cognoscuntur personae, ut dictum est (art. praec.) Sed circa personas non licet contrarie opinari. Ergo nec circa notiones.

Sed contra. Articuli fidei non sunt de notionibus. Ergo circa notiones licet, sic vel alter opinari.

(a) Ita edit. Rom. & Patav. Nicolaus relationes. (b) Ita add. Alcan. & Tarrac. Edit. Rom. & Patav. an. 1698. generet, vel creet, sicut sapientia, vel intellectus. &c. Nicolaus generet, vel creet, neque quod sit sapiens, vel intelligens. Patav. in 12. an. 1712. generet, vel creet, sicut sapientia, vel intellectus sit sapiens, vel intelligens. (c) Al. substantiva. (d) Patav. edit. 1698. & paternitas est Pater. (e) Ita Nicolaus. Edit. Rom. & Patav. ambae aliquae notiones duae.

Respondeo dicendum, quod ad fidem pertinet aliquid dupliciter. Uno modo directe, sicut ea quæ nobis sunt principaliter divinitus tradita, ut Deum esse unum, & unum, Filium Dei esse incarnatum, & hujusmodi: & circa hæc opinari falsum hoc ipso inducit heresim, maxime si pertinacia adjungatur. Indirecte vero ad fidem pertinent ea ex quibus negatis consequitur aliquid contrarium fidei: sicut si quis diceret, Samuelem non fuisse filium Helcang: ex hoc enim sequitur Scripturam divinam esse falsam. Circa hujusmodi ergo absque periculo hæresis aliquis falsum potest opinari, antequam consideretur, vel determinatum sit quod ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, & maxime si non pertinaciter adhaeret; sed postquam manifestum est, & præcipue si sit per Ecclesiam determinatum, quod ex hoc sequitur aliquid contrarium fidei, in hoc errare non esset absque hæresi. Et propter hoc multa nunc reputantur hæretica quæ prius non reputabantur, propter hoc quod nunc est magis manifestum, quid ex eis sequatur.

Sic igitur dicendum est, quod circa notiones aliqui absque periculo hæresis contrarie sunt opinari, non intendentes sustinere aliquid contrarium fidei. Sed si quis falsum opinatur circa notiones, considerans quod ex hoc sequatur aliquid contrarium fidei, in hæresim laboretur.

Et per hoc patet responso ad objecta.

QUÆSTIO XXXIII.

De persona Patris,

in quatuor articulis divisa,

Consequenter considerandum est de personis in speciali: & primo circa personam Patris: circa quam quaruntur quatuor.

Primo, utrum Patri competat esse principium.

Secundo, utrum persona Patris proprie significetur hoc nomine *pater*.

Tertio, utrum per prius dicatur in divinis *Pater*, secundum quod sumitur personaliter, quam secundum quod sumitur essentialiter.

Quarto, utrum sit proprium Patri esse ingentium.

(a) *Nihil nisi primam partem lineæ*

ARTICULUS I.

Utrum competat Patri esse principium.

Inf. quæst. xxxvi. art. 4. & l. dist. xxxix. art. 2. op. 1. c. 11. & pot. quæst. x. art. 1. ad 8. & 10.

AD primum sic proceditur. Videtur quod Pater non possit dici principium Filii, vel Spiritus Sancti. Principium enim, & causa idem sunt, secundum Philosophum (ex Lib. IV. Metaph. tex. 111.). Sed non dicimus Patrem esse causam Filii. Ergo non debet dici, quod sit ejus principium.

2. Præterea, principium dicitur respectu principiat. Si igitur Pater est principium Filii, sequitur, Filium esse principiatum, & per consequens esse creatum; quod videtur esse erroneum.

3. Præterea, nomen principii à prioritate sumitur. Sed in divinis non est prius, & posterius, ut Athanasius dicit (in suo symbolo). Ergo in divinis non debemus uti nomine principii.

Sed contra est quod dicit Augustinus IV. de Trin. (cap. xx. declinando ad finem) *Pater est principium totius Deitatis.*

Respondeo dicendum, quod hoc nomen principium nihil aliud significat quam id à quo aliquid procedit. Omne enim à quo aliquid procedit quocumque modo, dicimus esse principium, & è converso. Cum ergo Pater sit à quo procedit alius, sequitur quod Pater est principium.

Ad primum ergo dicendum, quod Græci utuntur in divinis indifferentem nomine causæ, sicut & nomine principii; sed Latini Doctores non utuntur nomine causæ, sed solum nomine principii. Cujus ratio est, quia principium communius est quam causæ, sicut causæ communius quam elementum. Primus enim terminus, vel etiam prima pars rei dicitur principium, sed non causæ. Quanto autem aliquid nomen est communius, tanto convenientius assumitur in divinis, ut supra dictum est (quæst. xli. art. 1.) quia nomina quanto magis specialia sunt, tanto magis determinat modum convenientem creaturæ. Unde hoc nomen *causa* videtur importare diversitatem substantiæ, & dependentiam alicujus ab altero, quam non importat nomen principii. In omnibus enim causæ generibus semper invenitur distantia inter causam, & id cuius est causæ, secundum aliquam perfectionem, aut virtutem. Sed nomine principii utimur etiam in his quæ nullam hujusmodi differentiam habent, sed solum secundum quendam ordinem; sicut cum dicimus, punctum esse principium lineæ, vel etiam cum dicimus, (a) frontem lineæ esse principium lineæ.

Ad secundum dicendum, quod apud Græcos invenitur de Filio, vel Spiritu Sancto dici quod principiat. Sed hoc non est in usu Doctorum nostrorum: quia licet attribuas

buamus Patri aliquid auctoritatis ratione principii; nihil tamen ad subjectionem, vel minorationem quocumque modo pertinens attribuumus Filio & Spiritui Sancto, ut vitetur omnis erroris occasio. Secundum quem modum Hilarius dicit IX. de Trin. (inter med. & fin.) *Donantis auctoritate Pater major est; sed minor non est Filius, cui unum esse donatur.*

Ad tertium dicendum, quod licet hoc nomen principium, quantum ad id à quo imponitur ad significandum videatur à prioritate sumptum, non tamen significat prioritatem, sed originem. Non enim idem est quod significat nomen, & à quo nomen imponitur, ut supra dictum est (quæst. xlii. art. 8.)

ARTICULUS II.

Utrum hoc nomen pater sit nomen proprie divine personæ.

Inf. quæst. xl. art. 2. corp. & III. Part. quæst. lx. art. 7. ad 2. & IV. dist. 111. art. 2. quæst. 1. ad 5.

AD secundum sic proceditur. Videtur quod hoc nomen *pater* non sit proprie nomen divine personæ. Hoc enim nomen *pater* significat relationem. Persona autem est substantia individua. Non ergo hoc nomen *pater* est proprie nomen significativum personæ.

2. Præterea, generans communius est quam Pater: nam omnis pater est generans, sed non è converso. Sed nomen communius magis proprie dicitur in divinis, ut dictum est (quæst. xlii. art. 11.). Ergo magis proprium nomen est personæ divine generans, & genitor, quam pater.

3. Præterea, nihil quod secundum metaphoram dicitur, potest esse nomen proprium alicujus. Sed verbum metaphorice apud nos dicitur genitum, vel proles; & per consequens ille cuius est verbum, metaphorice dicitur pater. Non ergo principium verbi in divinis potest proprie dici pater.

4. Præterea, omne quod dicitur in divinis, per prius dicitur de Deo quam de creaturis. Sed generatio per prius videtur dici de creaturis quam de Deo: verior enim sibi videtur esse generatio, ubi aliquid procedit ab alio distinctum, non secundum relationem tantum, sed etiam secundum essentialitatem. Ergo nomen patris, quod à generatione sumitur, non videtur esse proprium alicujus divine personæ.

Sed contra est quod dicitur in Plat. (lxxxviii. 27.) *Ipse invocavit me, Pater meus est tu.*

Respondeo dicendum, quod nomen proprium cuiuslibet personæ significat id per quod illa persona distinguitur ab omnibus aliis. Si-

cut enim de ratione hominis est anima, & corpus; ita de intellectu hujus hominis est hæc anima, & hoc corpus, ut dicitur in VII. Metaph. (tex. 34. & 35.) his autem hic homo ab omnibus aliis distinguitur. Id autem per quod distinguitur persona Patris ab omnibus aliis, est paternitas. Unde proprium nomen personæ Patris est hoc nomen *pater*, quod significat paternitatem.

Ad primum ergo dicendum, quod apud nos relatio non est subsistens persona. Et ideo hoc nomen *pater* apud nos non significat personam, sed relationem personæ. Non autem est ita in divinis, ut quidam falso opinati sunt: nam relatio, quam significat hoc nomen *pater*, est subsistens persona. Unde supra dictum est (quæst. xxix. art. 4.) quod hoc nomen *persona* in divinis significat relationem ut subsistentem in divina natura.

Ad secundum dicendum, quod secundum Philosophum in II. de Anima (tex. 49.) de nominatio rei maxime debet fieri à perfectione, & sine. Generatio autem significat ut inferri, sed paternitas significat complementum generationis; & ideo potius est nomen divine personæ *pater*, quam generans, vel genitor.

Ad tertium dicendum, quod verbum non est quid subsistens in natura humana: unde non proprie potest dici genitum, vel filius. Sed Verbum divinum est aliquid subsistens in natura divina: unde proprie, & non metaphorice dicitur filius, & ejus principium pater.

Ad quartum dicendum, quod nomen generationis, & paternitatis, sicut & alia nomina, quæ proprie dicuntur in divinis, per prius dicuntur de Deo quam de creaturis quantum ad rem significatam, licet non quantum ad modum significandi. Unde & Apostolus dicit ad Ephes. 111. 14. *Flecto genua mea ad Patrem Domini mei Jesu Christi, ex quo omnis paternitas in celo, & in terra nominatur.*

Quod sic apparet. Manifestum est enim quod generatio accipit speciem à terminis, qui est forma generati: & quanto hic fuerit propinquior formæ generantis, tanto verior, & perfectior est generatio; sicut generatio univoca est perfectior quam non univoca: nam de ratione generantis est quod generet sibi simile secundum formam. Unde hoc ipsum quod in generatione divina est eadem numero forma generantis, & geniti, in rebus autem creatis non est eadem numero, sed specie tantum, ostendit quod generatio, & per consequens paternitas per prius sit in Deo quam in creaturis. Unde hoc ipsum quod in divinis est distinctio geniti à generante secundum relationem tantum, ad veritatem divine generationis, & paternitatis pertinet.